

Изобретателността, знанието и организацията променят, но не могат да премахнат уязвимостта на човека от паразитните форми на живот. Инфекциозните болести, предшестващи появата на човечеството, ще съществуват, докато съществува и самото то, и несъмнено ще останат, както и досега, един от основните предопределящи параметри на човешката история.

Уилям Макнийл,
„Епидемии и хора“ (1976)

УВОД

„Пневмония с неизвестен произход“

*Вирусът е най-голямата заплаха за трайното
човешко господство на тази планета.*

Джошуа Ледърбърг, биолог,
НОСИТЕЛ НА НОБЕЛОВА НАГРАДА (1958)

В навечерието на Нова година, 2019, Белиз

Пиех вино с Франсис Форд Копола – представяте ли си! – и се наслаждавах на красивото крайбрежие в този централноамерикански рай часове преди началото на 2020 г. Пристигнахме там като участници в благотворителна инициатива във връзка с климатичните промени и бяхме прекарали деня в обиколки из близките коралови рифове. Беше прекрасен ден и помня, че се чувствах много спокоен. Ясно помня също, че Копола ме попита дали съм чувал за потенциално опасен нов вирус, открит в Китайската народна република. По-рано същия ден и двамата бяхме чели някакви материали, някъде на задните страници на вестника, за „епидемия от респираторна болест в централния град Ухан“¹. Някои вече сравняваха епидемията с онази от остър ре-

спираторен синдром (*SARS*) през 2002 – 2003 г. Местните здравни власти в Китай бяха пуснали предупреждение за тревога от епидемия, от което ставаше ясно, че двацет и седем души са се разболели от някаква вирусна пневмония, а състоянието на седем от тях е тежко. Още петдесет и седем души с висока температура и суха кашлица били прехвърлени в определена болница. Подробностите, съобщавани от китайското правителство, бяха неясни, но учени и други хора изразяваха своята все по-силна и по-обоснована тревога. Доктор Ли-Мън Йен от Хонконг споменаваше, че учен от Китайския център за контрол и превенция на заболяванията, който познавал случаите от първа ръка, бил много обезпокоен и споделил с нея поверително, че болестта вероятно вече се предава от човек на човек. Трудно можехме да преценим на какво да вярваме.

Помня в пълни подробности как седях с легендарния филмов режисьор, самия Кръстник. Още виждам двете му ръце с чашата червено вино. Чувам семействата, които се разхождаха по плажа, и детския смях във водата. Ако затворя очи, още усещам мириса на соления въздух, наситен с тропически ухания. Истината е, че бяхме щастливи и доволни. И не подозирахме колко бързо ще се промени всичко това.

Нямаше как да предвидим, че само няколко месеца по-късно милиони хора по цял свят ще се заразят и здравните системи ще се претоварят. Нито че мнозина ще умрат в самота, изолирани от близките си в последните мигове на своя живот заради невероятно заразният вирус. Не можех да си представя кошмарите, свързани с такива сцени, които щяха да продължават да ме преследват повече от година по-късно. Нито че ще сънувам пациенти, които лежат, проснати по корем, докато невероятно смели медицински сестри с предпазни костюми, подобни на скафандри, държат пред лицата им екрани на електронни устройства, за да им дадат шанс да се сбогуват с близките си.

Щяха да се затворят граници. Колежи и училища също. Студентите и учениците щяха най-неочаквано да бъдат изпратени у дома. За една година аз щях да прекарам със съпругата и трите си дъщери повече време, отколкото през предходните десет години. Родителите щяха да кършат безпомощно пръсти, озовали се насред пълен хаос и принудени едновременно да контролират дистанционното обучение на децата си и да се стараят да запазят работата си – ако изобщо извадеха късмет да я запазят. Стадиони, театри, музеи и концертни зали щяха да се обезлюдят, всички професионални спортни прояви и събития, свързани с изкуството, щяха внезапно да бъдат преустановени. Щяха да бъдат закрити бизнеси, някои безвъзвратно, икономиката навсякъде по света щеше да преживее уникално сътресение. Събиранията на големи групи хора щяха да се превърнат в далечен спомен. Сапунът, влажните кърпички, дезинфектантите за ръце и, необяснимо защо, тоалетната хартия щяха да изчезнат от рафтовете в магазините.

Личните предпазни средства (ЛПС) щяха да станат по-ценни от златото, а това щеше да тласне някои директори на болници да закупят с личните си кредитни карти каквото успеят независимо от цената.² Хората щяха да съставят набързо завещанията си, да шият маски от плат и да теглят спестяванията си. Някои щяха дори да посегнат на пенсионните си фондове.

Бабите и дядовците скоро щяха да станат най-самотните членове на нашето общество.

Мирни протести и епохално гражданско неподчинение щяха да завладеят улиците, докато пандемията изваждаше на повърхността дълбоко вкоренени расови несправедливости. Политическите вододели щяха да се разширяват. Хора, на които преди и през ум не би им минало да си купят пистолет, щяха да се разколебаят. Опасни конспиративни теории щяха да започнат да се разпространяват с бързината на вируса и да оспор-

ват истинността на науката и благонадеждността на учените. Някои от въпросните учени щяха дори да получат сериозни заплахи за живота си и по принуда да живеят под денонощна охрана.

Колкото и мрачна да беше картината, имаше и изумително ярки проблясъци. Надпреварата за намиране на лекарство щеше да разруши затворените академични структури. Съперници във фармацевтичния бизнес неочаквано щяха да започнат да си сътрудничат в разработването на ваксини. Експерти по въпросите на общественото здраве, твърде често изтласквани в периферията, щяха внезапно да се окажат много търсени и бързо да излязат на предни позиции. Здравните работници навсякъде по света щяха всеки ден да напускат семействата си, за да бъдат единственото семейство на умиращите, нерядко с риск за собствения си живот. Още настръхвам при мисълта за тяхната саможертва.

Не, онази вечер ние не подозирахме, че пандемията, която щеше да остави дълбок отпечатък върху живота ни, вече набира сила в другия край на света, докато двамата с Копола прекарвахме приятна и спокойна новогодишна нощ. Шегувахме се, че сюжетът, който се разиграва, би могъл да се превърне в негов филм, в съвременна версия на „Апокалипсис сега“. Само че никой от двамата ни не вярваше, че такова нещо действително ще се случи.

Помня как той подметна небрежно: „В такива случаи отначало нищо не е ясно“.

Разговаряхме и за друг филм, който можеше да послужи като предсказание за предстоящата година. През 2011 г. получих малка роля, всъщност бях себе си, в касовия трилър „Зараза“. (Онзи, в който героинята на Гуинет Полтроу пренася от Хонконг у дома в Минесота нов патоген, получава генерализиран тонично-клоничен гърч в кухнята си и накрая умира в ужасни мъки в болницата.) Неотдавна прегледах отново сцената, в която участвахме аз и филмовият ди-

ректор на Центъра за контрол и превенция на заболяванията (ЦКПЗ) д-р Елис Чийвър (в изпълнение на Лорънс Фишбърн), и се изумих от пророческата сила на създателите на филма:

Аз: В интернет се разпространяват истории, че в Индия и на други места по света лекарството рибавирин се оказва ефикасно срещу този вирус. Обаче Министерството на вътрешната сигурност настоява ЦКПЗ да не прави никакви изявления, докато не бъдат подсигурени солидни количества от него.

Д-р Елис Чийвър: Е, д-р Гупта, оценяването на няколко лекарства продължава. Рибавиринът е едно от тях. В момента обаче най-добрата ни защита е социалното дистанциране. Никакви ръкостискания, често миене на ръцете, домашна карантина, когато си болен.

Звучи ли ви познато? Рибавиринът като лекарство тук е част от сценария, но шумотевницата около хидроксиборохина в началото на пандемията и политиката около неговото оповестяване чертаят зловещ паралел със сюжета на филма. А социалното дистанциране, избягването на ръкостисканията, миенето на ръцете и домашната карантина от филмовата реплика на д-р Чийвър станаха част от ежедневието на хората по цял свят. Сякаш авторите са получавали съветите на оракул, но сценарият всъщност има дълбоки научни корени. Героят д-р Чийвър дори споменава колко трудно е било да се установи точният брой на жертвите, както и проблема с „петдесетте различни щата... което означава петдесет различни здравни служби, които следват петдесет различни протокола“. През нощта преди началото на снимките сценаристът Скот Бърнс и режисьорът Стивън Содърбърг вечеряха с мен, за да си поговорим за техния научнофантастичен филм, който,

както ми обясниха, се основавал на вече съществуващи модели на обществено здравеопазване по света.

Несъмнено бяхме получили най-различни предупреждения, дори чрез холивудски филми, за да повишим бдителността си към онова, което евентуално предстоеше. Моделите, използвани във филма „Зараза“, много точно предсказват, че един нов вирус светкавично ще се превърне в главната причина за смъртните случаи в Съединените щати и ще изпревари сърдечните болести, рака и инсултите. Че въпросният вирус ще намали средната продължителност на живота в нашата страна с цяла година и ще разкрие огромно несъответствие в системата на нашето здравеопазване, защото средната продължителност на живота сред латинообшността в страната спадна с две години, а тази сред чернокожите – с почти три години от средната.³

Трудно е да се проумее, че микроскопична частица генетичен материал без мозък, без очи, уши, крайници, криле, сърце или емоции може да нанесе по-голяма вреда от цели армии в мащабен въоръжен конфликт. Само че *SARS-CoV-2*, каквото е името на новия коронавирус, причиняващ ширококоразпространената болест *COVID-19*, направи точно това: пристигна като извънземен нашественик и обяви война на планетата Земя.

Повечето войни започват с някаква декларация, но началото на тази нова световна война беше неясно, тръгна с някакво неопределено и недодялано шушукане, което ще се обсъжда сигурно с десетилетия. Още не знаем точно кога или как тази конкретна зараза, вероятно произхождаща от прилепи, е прескочила границите на вида и е започнала да се разпространява сред хората, и то с безпрецедентна бързина, сила и вирулентност. Знаем само, че на 5 януари властите в Китай и в съседните държави изразяват публично безпокойството си. Те обявяват тревога за общественото

здраве от ниво 3 (сериозна) и заявяват, че са изправени пред „пневмония с неизвестен произход“⁴. В крайна сметка всички ще установим, че болестта е причинена от коронавирус – патоген, принадлежащ към семейство вируси, които предизвикват различни респираторни, стомашно-чревни и неврологични заболявания.

Една история, която научих още в самото начало, но остана заровена из медицинската литература, също се бе случила през онзи януарски ден. Шейсет и една годишна жена от Ухан имала висока температура и втрисане, възпалено гърло и главоболие и отишла в местно здравно заведение да потърси помощ. Дали ѝ лекарство, което едва ли е повлияло истински на нейната развиваща се болест.⁵ Въпреки това няколко дни по-късно, на 8 януари, тя отпътувала с директен полет от Ухан за Банкок в Тайланд заедно с петима членове на семейството си в състава на група туристи, които отивали да празнуват Лунната Нова година. От личен опит мога да ви кажа, че летище „Суварнабхуми“ в Банкок разполага с една от най-добрите наблюдателни системи на света за откриване на пристигащи болни пътници, затова не се учудвам, че високата температура на въпросната жена била незабавно регистрирана и тя веднага била откарана в болница. Там установили, че е заражена с новия коронавирус. И макар първоначално да смятали, че жената е сред първите, които неволно са пренесли вируса извън Китай, по-нови данни показват, че хора в Съединените щати вече са били заразени, и то най-вероятно още седмици по-рано. С други думи, американци са се заразявали с новия коронавирус много преди светът да узнае, че той е предизвикал смъртоносна епидемия в Ухан.⁶

Ще спра тук, за да поразмишляваме над следното: ако вие или аз в онзи ден сме летели с грипни симптоми до някое от основните летища в Съединените щати, най-вероятно на служителите в сектора за пристигащи пътници не би им мигнало окото, камо ли да премерят